

فرهنگ تدفین ازدوران کهن تاایلام معاصر

(با تأکید بر استان ایلام)

صید محمد درخشنده

سرشناسه	: درخشنده، صیدمحمد، ۱۳۳۳ -
عنوان و نام پدیدآور	: فرهنگ تدفین از دوران کهن تا ایلام معاصر (با تأکید بر استان ایلام)/صید محمد درخشنده.
مشخصات نشر	: ایلام: صیدمحمد درخشنده، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	: ۲۴۴ ص.
شابک	: ۱۴۰۰۰۰ ریال : 978-600-04-3853-1
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
موضوع	: تشییع و تدفین، مراسم -- ایران -- ایلام (استان) -- تاریخ
موضوع	: گوگاری ها -- ایران -- ایلام (استان) -- آداب و رسوم -- تاریخ
موضوع	: میرزا و گورستان ها -- ایران -- ایلام (استان)
رده بندی کنگره	: ۱۵۹۲ ۲۰۰ ۱۳۹۴ ۱۳۴۳ ۸۴۵/ی
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۰۳۳۲۷۰

فرهنگ تدفین از دوران کهن تا ایلام معاصر

(با تأکید بر استان ایلام)

صید محمد درخشنده

ناشر: مؤلف ناشر/صیدمحمد درخشنده

طراح جلد: موسسه‌ی ابوریحان

نوبت چاپ اول: ۱۳۹۴

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۰۴-۳۸۵۳-۱

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد.

قیمت: ۱۴۰۰۰ تومان

تلفن و نشانی الکترونیکی مؤلف: ۰۹۱۲۵۴۸۱۷۳۳

Derakhshandeh. Seydmohamad@gmail. Com

۱۵	مقدمه
	فصل اول: شناخت مختصری از استان ایلام
۱۹	طول و عرض جغرافیایی ایلام
۱۹	حدود استان ایلام
۲۰	تاریخ استان ایلام
۲۱	دوره‌های تاریخی استان ایلام
۲۲	قوم کاسی داسیت
۲۴	سابقه‌ی تاریخی تقسیمات سیاسی استان ایلام
۲۵	سابقه‌ی تمدن انسانی در زمین ایلام
۲۸	ایلام در دوران آشوری
۳۰	ایلام در عهدخامنشیان
۳۱	ایلام در عهد ساسانی
۳۵	ایلام بعد از اسلام
۳۷	ایلام در عهد خلفای عباسی
۳۸	حسین قلی خان ابوقداره
۴۳	غلام رضا خان والی
	فصل دوم: آیین تدفین مردگان در دوران گوناگون
۴۹	تدفین و خاک سپاری
۵۰	نگاهی به فرهنگ تدفین
۵۳	شواهد اعتقادی در عرصه‌ی تدفین
۵۳	باور گذشتگان به دنیای پس از مرگ
۵۶	باور به زندگی پس از مرگ در ایلام باستان
۵۸	آیین خاک سپاری و دفن اموات

- ۵۸..... اعتقاد به حیات مردگان
- ۵۹..... آیین خاک سپاری دردوره‌ی پارینه سنگی
- ۶۰..... آیین خاک سپاری دردوره‌ی میانه سنگی
- ۶۰..... آیین خاک سپاری دردوران نوسنگی
- ۶۱..... تدفین در دوره‌ی ایلام میانه
- ۶۲..... دفن اموات در میان اقوام یهود
- ۶۲..... آیین تدفین در هزاره‌ی پنجم قبل از میلاد
- ۶۳..... تدفین در سیمه‌ی اول قبل از میلاد
- ۶۳..... نمونه‌ای از تدفین در بین النهرین
- ۶۴..... تدفین مردگان در سه قابز هنگی علی کش
- ۶۵..... تدفین مردگان در قارز مده
- ۶۵..... تدفین در قارز علی کش
- ۶۶..... طرز تدفین در قارز محمد جعفر
- ۶۶..... طرز تدفین در مرحله‌ی بیات
- ۶۷..... نمونه‌ای از تدفین در شهر صنعت گران
- ۶۸..... مراسم تدفین در بین سکاها
- ۷۰..... تدفین در آیین هندی‌ها
- ۷۰..... نمونه‌هایی از تدفین در ایلام
- ۷۱..... رسومات گوناگون در نحوه‌ی تدفین
- ۷۲..... مقبره‌های قدیمی اور
- ۷۲..... نحوه‌ی تدفین در عصر حمدت نصر
- ۷۳..... دفن میت دردوران مادها
- ۷۳..... دفن میت در عصر هخامنشی
- ۷۴..... آداب تدفین در بین مغول‌ها
- ۷۵..... آداب تدفین در عهد سلجوقیان
- ۷۵..... تجهیز و تدفین در میان اعراب

۷۶	نحوه‌ی تدفین در عصر زرتشت
۷۶	برج خاموشان / برج سکوت
۷۷	گور دخمه‌ها
۷۸	تدفین‌های تابوتی
۷۹	تابوت برنزی ارجان
۷۹	شکل و اندازه‌ی گورها
۸۰	گورهای گودالی
۸۰	گورهای سردابه‌ای
۸۱	گورهای سنی
۸۱	تدفین در داخل خمره
۸۱	اشیاء تدفینی
۸۲	رسم سنگدین
	فصل سوم : نمونه‌هایی از هنر اردشیر اول
۸۷	تعریف گور
۸۷	آرامگاه
۸۸	معنی آرامگاه
۹۰	معماری آرامگاه‌ها
۹۱	معماری آرامگاه‌ها در ایران
۹۳	نمونه‌هایی از آرامگاه‌ها
۹۴	جایگاه انسان در دنیا و آخرت
۹۵	اهمیت مزار در ایران
۹۶	انتخاب محل گورستان‌ها
۹۶	باورها در مورد دفن میت
۹۷	رسم به امانت گذاشتن میت
۱۰۴	نقش و نگارهای قدیمی بر روی سنگ قبور
۱۰۶	نمونه‌هایی از قبور قدیمی

۱۳۶	انواعی از گورها در ایلام
۱۳۶	آرامگاه‌های چهارتاقی
۱۳۲	آرامگاه‌های منشوری شکل
۱۳۸	آرامگاه با نمادی از میل سنگی
۱۴۲	میل‌های سنگی قبرستان شاهیداغ
۱۴۳	میل‌های سنگی قبرستان داجیوند
۱۴۵	مقبره‌های خریسته ای
۱۴۵	مقبره‌های ناق قوسی
۱۴۶	مقابر با سنگ‌های بلند و یک پیکانی
۱۴۸	مقابر با پوششی از قاره سنگ‌ها
۱۴۸	مقابر با پوشش قلوه سنگ کج و کم کوب
۱۴۹	زاخه / زاغه
۱۵۲	نمونه‌هایی از قبور با ابعاد بزرگ
۱۵۳	نمونه‌ای از قبور با خطوط هندسی
۱۵۴	نمونه‌هایی از قبور با نقوش گوناگون
۱۶۰	قبرستان پله کیو در هلیلان
۱۶۴	پوشش مزار با قلوه سنگ و خاک
۱۶۴	نمادهایی از قبور به شکل چهار دیواری
۱۶۵	قبور بدون نام و نشان
۱۶۵	آثاری از مزار که پایین تر از سطح زمین قرار داشته‌اند
۱۶۷	بقعه‌ی زیارتی مای صالح (ع)
۱۶۸	بقعه‌ی زیارتی جابر (ع)
۱۶۹	بنای زیارتگاه امام زاده پیر حسین (ع)
۱۶۹	مقبره‌های نو
۱۷۳	ایجاد سایه بان بر روی قبور
۱۷۴	مزار علما و شخصیت‌ها

۱۷۵	 مزارسید احمدی
۱۷۶	 مزارسیدهادی الاعرجی خوب سرشت
۱۷۶	 مزارحجت الاسلام عباس سلطانی
۱۷۷	 مزارحجت الاسلام محمدتعمیرکاری
۱۷۸	 مزارحجت الاسلام حجت الله لطفی
۱۷۹	 مزارسیدجعفرعاملی
۱۸۰	 مزارشهدای انقلاب
۱۸۰	 مزارشهدای دفاع مقدس
۱۸۱	 مزارشهدای نماز
۱۸۲	 مقبره‌ی دانشمند شهیدداربوش رضایی نژاد
۱۸۴	 روادگاه‌ها
۱۸۶	 روادگاه حیات الغیب
۱۸۷	 برج چمرگاه‌ها

فصل چهارم : آداب سوگواری در بین بعضی از اقوام

۱۹۳	 آداب وفات
۱۹۴	 رسم سوگواری در ایام گذشته
۱۹۶	 تشییع جنازه در قرون وسطا
۱۹۸	 ایام احتضار
۱۹۹	 تشییع میت تا غسا لخانه
۲۰۰	 رسم غسل میت
۲۰۱	 رسم کفن میت
۲۰۲	 رسم نماز خواندن میت
۲۰۳	 نحوه‌ی استفاده از قبرستان
۲۰۴	 رسم کندن قبر
۲۰۵	 ابعاد واندازه‌ی قبر
۲۰۵	 چگونه قرار دادن جنازه قبل از دفن در کنار مزار

۲۰۵	چگونه وارد نمودن میت در داخل قبر
۲۰۶	مرحله‌ی تلقین
۲۰۶	مرحله‌ی بستن قبر
۲۰۶	مرحله‌ی قرائت فاتحه بر مزار توسط مردان
۲۰۷	مرحله‌ی قرائت فاتحه توسط زنان
۲۰۷	مرحله‌ی ترک مزار
۲۰۷	فتیره‌ی درج‌نار
۲۰۸	باورساد / ورد سنگ هوش
۲۰۸	رسم زیارت میت
۲۰۹	نماز وحشت
۲۰۹	رسم صدقه دادن به میت
۲۰۹	رسم شیرینی میت
۲۰۹	شمع و چراغ
۲۱۰	رسم منزل مبارکی
۲۱۰	رسم حلالیت
۲۱۰	رسم خه ورکردن / خبر کردن
۲۱۱	رسم پرسانه
۲۱۱	رسم خرج کیشان
۲۱۲	رسم شوشیم
۲۱۲	رسم سه روزانه
۲۱۳	رسم نخونه دادن / نخونه
۲۱۳	رسم پذیرایی در مراسم پرسه
۲۱۴	رسم پذیرایی در مراسم ختم مردانه
۲۱۴	رسم میراث بری / میراث بردن
۲۱۵	رسم اصلاح سروصورت
۲۱۵	رسم آذیتی / سیاه پوشی

۲۱۶	رسم آذیتی در گذشته
۲۱۸	رسم اجازه گرفتن
۲۱۸	رسم از سوگ در آمدن خانواده‌ی سوگوار
۲۱۹	رسم برداشتن آذیتی زنان
۲۱۹	رسم برداشتن آذیتی مردان
۲۲۰	رسم جمانه
۲۲۰	رسم عزاداری
۲۲۱	مراسم فاتحه و عزا در بین مسلمانان
۲۲۳	مراسم فاتحه و عزا در بین مردان
۲۲۴	رسم چاو دادن
۲۲۴	مراسم پرسه
۲۲۸	مور
۲۲۹	موردوپوقه‌ی
۲۲۹	مور لافاوی
۲۲۹	مور باترمی
۲۳۰	مور یا کتلی
۲۳۰	شیون و مویه و شیه
۲۳۱	رسم چریکه
۲۳۲	مراسم چاینه / چاینه گرفتن
۲۳۳	مراسم چمر
۲۳۳-۲۴۴	متابع و ماءخذ

ایلام کنونی بخشی از تمدن ایلام باستان است که بر اساس شواهد تاریخی و باستانی و آثار به جای مانده از تمدن دیر پای این سرزمین و یافته‌های فراوان باستان‌شناسی و وجود تپه‌ها و گورستان‌های متعدد، در جای جای استان حکایت از آن دارد که این منطقه جایگاه و معنای چندین هزار ساله بوده و همواره در طول تاریخ باستان مورد توجه قرار داشته و پذیرای اقوامی بوده است که هر کدام با آداب و فرهنگ گوناگونی در آن زندگی کرده‌اند و در طول زمان زندگی خویش، بارها دچار مصائب و مشکلات گردیده و همواره مورد هجوم و تاخت و تاز بیگانگان قرار داشته‌اند.

این اقوام که تاریخ نام آن‌ها را به خوبی می‌شناسد، در دامن کوه‌ها و دشت‌ها، آن چنان خود را با فرهنگ‌های گوناگون دوران گذشته در آمیخته‌اند، که آثار تمدنی آن‌ها پس از هزاران سال، برای همگان در دامن این دیار مدفون و یابا یادگار مانده و دست‌آورد خوبی برای محققان، مورخان، استان‌شناسان و علاقمندان به فرهنگ و تمدن بوده است. این دیار ماندگار، در طول تاریخ گذشته تا کنون، پذیرای اندیشمندانی بوده است که چنان با حیرت این آثار تمدن گذشته را در تاریخ رانگریسته‌اند، که گویی هر آن چه که در تاریخ گذشتگان ذکر گردیده است، همه را در این دیار چند هزار ساله شاهد بوده‌اند و نقاط کور تاریخی و باستانی را از زوایای تاریخ پنهان این دیار به تصویر کشیداند.

از مهم‌ترین این آثار تمدنی، وجود تپه‌ها و گورستان‌هایی از عهد گذشتگان است، که در محوطه‌های باستانی و در نقطه به نقطه‌ای این سرزمین ناشناخته، هر کدام نشان از فرهنگی دارد که مردم در طول تاریخ، آن را برای خود الگ قرار داده و یا به آن عمل نموده‌اند. گورستان‌های بردبال چنارباشی، و رکبود چوار، تپه‌های باستانی موسیان، سبزه، سفید، علی کشدر دهلران و محوطه‌های باستانی واقع در کزآباد و کوان‌هایلان و و رکبود چوار و بسیاری از تپه‌ها و گورستان‌های تاریخی و باستانی دیگر که به وسیله‌ی باستان‌شناسانی چون فرانک هول، گوتیه و لامیر، لوئی واندنبرگ و بسیاری دیگر از باستان‌شناسان داخلی و خارجی در طی سالیان متمادی شناسایی و مورد کاوش قرار گرفته‌اند. این آثار ارزشمند از دنیای ناشناخته‌ی باستان و تمدن‌های گذشته ما را با واقعیت‌هایی پیوند داده است که نشان دهنده‌ی تمدن و فرهنگی دیرینه در این مناطق

است. با توصیف چنین واقعیت‌ها باید اذعان داشت که در لایه لای این سرزمین کهن که به وسیله باستان‌شناسان مورد آزمایش قرار گرفته است، نشانه‌هایی وجود دارد که هر کدام از آن‌ها با آداب و سنن گذشته گمان ماکره خورده و در آن پیشینه ای از فرهنگ زندگی و کار و تلاش و جنگ و ویرانی و نمونه‌هایی از فرهنگ تدفین و تکفین و خاک سپاری در آن مشاهده می‌گردد. به طوری که در طی قرن‌ها به مرور زمان این فرهنگ‌ها دچار تغییر و تحول گردیده است.

در کنار این راز نهفته در خاک و در این سرای خاموشی و در این گورهای تاریک و باستانی نمی‌توان از دیدن این گونه تدفین‌ها بی تفاوت عبور نمود، بلکه تعمق در هر کدام از آن، به منزله ورود به دنیای گذشته‌گان است. تابدانی که آن‌ها در پیچه گم شده ای بوده‌اند و به چه می‌اندشیدند و چگونه فکر می‌کردند و آخرت را به چه چیزی تشبیه می‌نمودند و یا در انتظار چه برآمد و برای چه کاری، کوله باری از مال دنیا را با خود به گور برده‌اند. آیا آن‌ها به این فکر بود اند که مبادا در سربایی دگر تشنه و گرسنه بمانند؟! و آیا دست یابی به دنیای دیگر بری خود خستایند تراز دنیای فانی دانسته‌اند؟! آیا این که به واقعیت‌های آن جهان ایمان و باور داشته‌اند؟ به هر توصیف درآیین گذشته‌گان اسراری نهفته است که به بخشی از آن دست نیافتنی و بخش دیگر آن توسط دانشمندان و باستان‌شناسان، از طریق مطالعات باستان‌شناسی روشن می‌گردد. بنابراین ضمن پژوهش از خوانندگان گرامی، استدعا دارم کتب‌های این کتاب را پذیرفته و بنده‌ی حقیر را مورد عفو خویش قرار دهند تا بتوانم نشانه‌هایی از فرهنگ تدفین با تأکید بر استان ایلام تقدیم نمایم.

درخاتمه جادارد، از همسر عزیزم سرکار خانم زهراء بیگی و فرزندان و نوه‌های دلبندم، و دخترم نگار، که بنده را در تهیه و تدوین چنین مجموعه ای تحمل نموده و با همکاری داشته‌اند، تشکر نمایم.